

УДК 347.96

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.03>

Запара С.І.

д.ю.н., професор,

професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Постановка проблеми. Відповідно до проекту Концепції розвитку юридичної освіти [1] (далі – Концепція) метою юридичної освіти є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. Водночас виникає ціла низка труднощів щодо формування таких компетентностей у майбутніх юристів. Так, серед проблем, які потребують розв’язання, автори зазначеної Концепції акцентують увагу на недостатньому рівні практичних навичок у значної частини випускників правничих шкіл України. Представлена стаття здійснює аналіз стану практичної підготовки майбутніх юристів та визначає перспективи розвитку цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різний час дослідженням питань юридичної практики, якості правничої освіти, в теоретичному та практичному аспектах, приділяли увагу такі науковці та практики, громадські діячі, як Б. Бабій, А. Бойко, Ю. Барабаш, А. Заєць, М. Кельман, О. Ковальчук, М. Козюбра, В. Копейчиков, М. Марченко, Н. Петрова, О. Скакун, В. Стратонов, В. Тацій, І. Усенко, Р. Халфіна, О. Чернецька, А. Шарипов, Ю. Шемшученко та інші. Проте залишається потреба дослідження правового регулювання правничої освіти в сучасних умовах реформування вищої освіти в Україні.

Формулювання мети та завдань дослідження. Метою даної публікації є комплексний аналіз актуальних теоретичних і прак-

тичних проблем, пов’язаних зі станом та розвитком практичної підготовки майбутніх юристів в Україні.

Завданнями представленої дослідження є визначити поняття та форми юридичної практики, окреслити нормативно-правове регулювання питання, здійснити аналіз стану розвитку юридичної освіти та сформулювати перспективи її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до результатів аналітичного дослідження «Стандартизовані освітні вимірювання 2018 року у вищій юридичній освіті. Єдине фахове вступне випробування та єдиний вступний іспит» [2] однією із проблем юридичної освіти є низький фаховий рівень випускників окремих спеціальностей суспільного інтересу. Так, спеціальність «Право» віднесена до тих спеціальностей, у яких професійні помилки фахівців здатні суттєво негативно впливати на життя людей. Зокрема, в аналітичному дослідженні зазначається, що «судді, прокурори, адвокати, нотаріуси є юристами. Їхні професійні помилки здатні суттєво впливати на життя громадян. Низький фаховий рівень помітного відсотка випускників бакалаврату спеціальності 081 Право є відомим, і його об’єктивно зафіксовано після впровадження Єдиного фахового вступного випробування для магістрів права. При достатній кількості фахівців існує дефіцит справді кваліфікованих кадрів, що демонструють конкурси на різноманітні посади державної служби і їхні результати». Таким чином, авторитетне дослідження констатує серед іншого, з одного боку, «дефіцит справді

кваліфікованих кадрів», а з іншого – «низький фаховий рівень помітного відсотка випускників бакалаврату спеціальності 081 Право». При цьому, як зазначалося вище, у Концепції розвитку юридичної освіти серед основних причин такого стану названа неналежна практична підготовка майбутніх юристів.

Передусім слід визначити поняття та форми юридичної практики. На нашу думку, найвдаліший аналіз форм та критеріїв, що покладаються в основу класифікації юридичної практики, здійснено М.С. Кельманом та В.М. Стратоновим, які залежно від характеру та способу впливу на суспільні відносини виокремили *правотворчу, правозастосовну, правовиконавчу, праворозпорядчу та інтерпретаційну практику*. За функціональним призначенням вчені виділяють *правоконкретизуючу, контрольну та правосистематизуючу практику*. За суб'єктами здійснення юридичну практику вчені класифікували на *законодавчу, судову, слідчу, нотаріальну, юридично-консультативну* [3, с. 582–584].

Сучасна правова наука представлена різноплановими дослідженнями функцій юридичної практики. Так, на думку С.С. Алексеєва, юридична практика має три основні функції: *орієнтуючу, правоконкретизуючу, виховну*. О.Ф. Скакун виділяє *економічну, соціальну, екологічну, демографічну* функції практики. О.В. Манов виокремлює *реєстраційну, правоохоронну, орієнтаційну* функції юридичної практики. М.С. Кельман, В.М. Стратонов звертають увагу на *правопоновлюючу, компенсаційну, каральну* функції юридичної практики [3, с. 584–586]. М.І. Матузова, О.В. Малько розрізняють *правоспрямовуючу, правоконкретизуючу, сигнально-інформаційну* функції юридичної практики [4, с. 359–360], а під юридичною практикою дослідники розуміють «діяльність компетентних органів та посадових осіб із приводу видання та застосування норм права, а також вже накопичений та об'єктизований досвід такої діяльності» [4, с. 359]. На нашу думку, юридична практика – це різновид суспільно-правової діяльності, яка

здійснюється уповноваженими на це суб'єктами у процесі правозастосування з метою забезпечення та охорони суб'єктивних прав.

Нормативно-правове регулювання питання юридичної практики слід виокремити у три блоки. *Перший блок* пов'язаний із міжнародними стандартами [5], актами, що прямо або опосередковано регламентують питання юридичної практики. До цих документів слід віднести Європейську конвенцію з прав людини; Основні положення про роль адвокатів (Прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року); Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи № R (94)12 про незалежність, дієвість та роль суддів; Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000)21 про свободу професійної діяльності адвоката; Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000)19 про роль публічного обвинувача в системі кримінальної юстиції; Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи № R (2004)4 про Європейську Конвенцію з прав людини в університетській освіті та професійному навчанні; Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000)8 про дослідницьку місію університетів; Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи № R (2007)6 про відповідальність держави за вищу освіту та наукові дослідження; Спільну декларацію про Європейський простір вищої освіти, прийняту в Болоньї 19 червня 1999 року; Доповідь Венеційської комісії «Європейські стандарти незалежності судової системи: Частина I: незалежність суддів» CDL-AD (2010)004.

Другий блок пов'язаний із нормативно-правовими актами України, що базуються на Конституції України, відповідно до якої в Україні визнається і діє принцип верховенства права (ч. 1 ст. 8), а головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ч. 2 ст. 3). Розвиток юридичної освіти/практики також слід розглядати через призму Закону України «Про освіту» № 2145–VIII від 05.09.2017 р. з наступними змінами, Закону України «Про вищу освіту»

№ 1556–VII від 01.07.2014 р. з наступними змінами, Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2001 року № 344; Національної доктрини розвитку освіти України, затвердженої 17 квітня 2002 р. Важливу роль у цьому переліку відіграють стандарти вищої освіти, зокрема Галузевий стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 Право першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом МОН України № 1379 від 12.12.2018 р.; Галузевий стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 Право другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений наказом МОН України № 1053 від 17.08.2020 р. Відповідно до цих стандартів практична підготовка майбутнього юриста є обов'язковою складовою навчального плану першого (бакалаврського) / другого (магістерського) рівня галузі знань «08 Право». При плануванні навчального навантаження на першому (бакалаврському) рівні на керівництво практикою передбачено не менше 10 кредитів ЄКТС. При плануванні навчального навантаження на другому (магістерському) рівні на керівництво практикою передбачено не менше 20/30 кредитів ЄКТС. Рекомендований обсяг практики в ТОЮ – 3 кредити. Потрібно врахувати, що відповідно до Галузевих стандартів кредити ЄКТС повинні спрямовуватися на практику в юридичних особах публічного та приватного права, які здійснюють діяльність із правозастосування, зокрема на базі юридичних служб органів місцевого самоврядування, органів законодавчої та виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також у судах, прокуратурі, адвокатурі, нотаріаті, юридичних клініках закладів вищої освіти. Складовими частинами практичної підготовки може бути навчальна, виробнича, інша практика, передбачена освітньо-професійною програмою. Перелік усіх видів практик для кожної освітньо-професійної програми, їх форма, тривалість і терміни проведення

визначаються навчальним планом та графіком освітнього процесу. Водночас програмні результати навчання (ПРН), перелік загальних компетентностей (ЗК) та спеціальних (фахових) компетентностей (СК), які здобувачі освіти отримують під час проходження практики, теж визначаються Галузевими стандартами вищої освіти.

Третій блок нормативно-правового регулювання юридичної практики пов'язаний із діяльністю різних громадських організацій, їх досліджень. Зокрема, слід акцентувати увагу на результатах дослідження «Стан юридичної освіти та науки в Україні», здійсненого Координатором проектів ОБСЄ в Україні у співпраці з Національним університетом «Києво-Могилянська Академія» у 2009–2010 роках; напрацюваннях науково-практичної конференції «Вдосконалення юридичної освіти в Україні, Українською правничою фундацією, проектом USAID «Справедливе правосуддя» та Національним університетом «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого» 25-26 квітня 2013 року у м. Харкові; результатах «Дослідження обсягу знань, переліку навичок і вмій, якими має володіти випускник юридичного вищого навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці», здійсненого Проектом USAID «Справедливе правосуддя» у співпраці із ВГО «Українська асоціація маркетингу» у 2014-2015 роках тощо. Внаслідок проведення цих та інших досліджень з'явилася Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [6] від 09.09.2016 року, за якою було підготовлено Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії № 7147 від 28.09.2017. Ініціатори законопроекту О. Сироїд, М. Найєм, С. Заліщук та ін. у пояснювальній записці цього документа зазначали, що зміст юридичних дисциплін, які викладаються у вищих правничих школах України, методика їх викла-

дання, юридична наука, а також адміністрування цих шкіл та університетів в цілому не зазнавали якісних змін та залишаються успадкуванням радянської системи юридичної освіти, відповідно до якої юрист сприймається як особа, покликана служити державі, а не захищати та утверджувати права особи [7]. Після широкої дискусії навколо цього проекту він був знятий із розгляду. Станом на сьогодні Міністерство освіти і науки України подало для обговорення нову Концепцію розвитку юридичної освіти [1].

У контексті досліджуваного питання слід акцентувати увагу на діяльності американської організації USAID, за допомогою якої відбувається розвиток як окремих програм проходження практики (у судах, органах юстиції, прокуратурі тощо), так і розвиток окремих курсів «Правничі дослідження та письмо», «Legal Writing in English», «Практичний курс із верховенства права», «Правнича клінічна освіта» [8] тощо. Зазначена діяльність є вагомим внеском у розвиток юридичної освіти, адже однією із головних проблем сучасної правової освіти є, на думку вищенаведених експертів, питання практичної підготовки майбутніх юристів. Безумовно, останніми десятиліттями завдяки діяльності багатьох ентузіастів, експертів, представників правничих громадських організацій, Міністерства освіти і науки України відбуваються системні зміни в організації освітньої підготовки юристів. Так, з метою тестування випускників-бакалаврів щодо визначення рівня їх знань із базових правничих дисциплін, перевірки їх здатності до критичного, аналітичного й логічного мислення, а також рівня володіння іноземною мовою з 2017 запроваджено обов'язкове загальнонаціональне незалежне єдине фахове випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право», а у 2018 році – для спеціальності 293 «Міжнародне право». У 2018 році Кабінет Міністрів України ухвалив рішення, а у 2019 році

Міністерство освіти і науки України сформулоало робочу групу для впровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за результатами навчання в магістратурі.

Водночас одним із найбільших випробувань постає організація практичної підготовки майбутніх юристів, адже до загальних компетентностей Галузевого стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 Право першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [9], затвердженого наказом МОН України № 1379 від 12.12.2018 р., серед іншого включено ЗК1 – ЗК9 (Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Здатність спілкуватися іноземною мовою. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним. Здатність працювати в команді). Серед спеціальних (фахових, предметних) компетентностей перш за все слід виокремити СК4, СК7- СК16 (наприклад, здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності). Аналіз результатів навчання Галузевого стандарту вищої освіти теж свідчить про важливість практичної підготовки: від соціально-гуманітарної ерудованості, дослідницьких навичок, комунікації до професійної самоорганізації та використання інформаційних технологій, праворозуміння, правозастосування.

Галузевий стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом МОН України № 1053 від 17.08.2020 р. [10], висуває до здобувачів ще більші вимоги як у контексті загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, так і в контексті результатів нав-

чання. За такої умови з урахуванням складання обов'язкового загальнонаціонального незалежного єдиного фахового випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» та Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за результатами навчання в магістратурі відповідальність МОН України, закладу вищої освіти в частині організації практичної підготовки зростає. Роль МОН України стає вирішальною передусім в частині ініціативи, координації дій із іншими міністерствами та відомствами, дотичними до питань організації практичної підготовки майбутніх юристів. Безумовно, в кожного закладу вищої освіти, правничої школи існують власні традиції співпраці із підприємствами, установами, організаціями, що є базами практик для здобувачів. Але ці можливості нерідко суттєво відрізняються, що позначається на рівні наданих послуг. Окрім того, деякі відомства неохоче запрошують здобувачів для проходження практики, адже це пов'язано з додатковим навантаженням, проблемами в доступі до інформації, іншими ресурсними обмеженнями. Залишається неврегульованим питання заохочення керівників практики «з боку виробництва». Трапляються випадки ставлення до практикантів як до безкоштовної «робочої сили», що дозволяє спрямовувати активність здобувачів на питання, не пов'язані із практичною підготовкою (наприклад, перенесення, пакування різних речей, виконання робіт, що не входять до змісту практичної підготовки здобувачів). З іншого боку, кількість закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку юристів, значно збільшилася за останні десятиліття. Про це прямо зазначає член Вищої ради юстиції Андрій Бойко, адже в Україні щороку випускається 19-25 тисяч правників, у Німеччині – 7-8 тис, Японії – 2 тис. На думку автора, через широкий доступ до правової освіти страждає її якість [11]. Відомо, що якщо орієнтуватися на європейський досвід, то, зокрема, в Італії на 60 мільйонів населення припадає 65 універси-

тетів, у Франції на 63 мільйони – 41, в Іспанії на 45 мільйонів – 60, у Великій Британії на майже 61 мільйон – 142, а в Україні на 47 мільйонів – 240 вищих навчальних закладів [12]. Надмірна кількість здобувачів збільшує в рази потік потенційних практикантів та впливає на якість практичної підготовки. Ці та інші проблеми стають перепорою для успішного проходження практики здобувачами. При цьому важливою складовою частиною ефективної практичної підготовки здобувачів залишається актуальний зміст програми практики, його однаково розуміння всіма учасниками цього процесу. Як зазначалося вище, завдяки зусиллям USAID вдалося зрушити з місця питання підготовки модельних програм практики в судах, органах юстиції, прокуратурі. На наше переконання, це позитивний приклад спільної координації зусиль представників державних органів, закладів вищої освіти, громадських організацій, спрямованих на вирішення проблеми практичної підготовки.

Важливим моментом практичної підготовки майбутніх юристів є і зацікавленість правничих шкіл у створенні платформ, проведенні різних інтерактивних заходів, що посилюють мотивацію до навчання в межах викладання дисциплін правового спрямування в навчальному закладі. Прикладом таких ініціатив є судові дебати, ігрові судові засідання, Moot-court. У таких заходах, особливо якщо вони проходять між командами різних університетів, як на національному, так і міжнародному рівнях, розвиваються компетенції командної роботи, формуються та удосконалюються навички юридичного письма, публічних виступів, розвивається критичне мислення тощо. Учасник навчається глибоко досліджувати проблему, правильно скласти юридичні документи, глибше розуміти законодавство та аргументувати власну позицію. Додатковою перевагою участі у Moot-court є наступне працевлаштування за фахом, адже нерідко партнерами цього заходу виступають провідні юридичні компанії. З огляду на це перспективною складовою частиною якісної

юридичної освіти є включення до освітніх компонентів дисциплін, що розвивають правниче письмо, формують необхідні компетенції для участі в судових дебатах, Moot-court.

Висновки. Таким чином, підводячи підсумок, слід зазначити таке. 1. Розвиток правової держави постійно вимагає уваги до проблем якості юридичної освіти, яка прямо залежить від належним чином організованої практичної підготовки майбутніх юристів. 2. До головних проблемних питань практичної підготовки юристів, що впливають на якість юридичної освіти, належить співвідношення змісту, передбаченого Галузевими стандартами вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» першого та другого (магістерського) рівня вищої освіти, з відповідними освітніми програмами та можливостями правничих шкіл їх реалізувати з огляду на необхідність складання здобувачами обов'язкового загальнонаціонального незалежного єдиного фахового випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» та Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за результатами навчання у магістратурі відповідальність МОН України. Нерідко в закладах вищої освіти існують прогалини в організації практичної підготовки або робиться ухил на спеціалізовану практичну підготовку в окремих державних органах, що виходить із особливостей освітніх програм.

Анотація

Відповідно до проекту Концепції розвитку юридичної освіти метою юридичної освіти є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання різних суспільних відносин. Водночас виникає ціла низка труднощів щодо формування таких компетентностей у майбутніх юристів. Так, серед проблем, які потребують розв'язання, автори зазначеної Концепції акцентують увагу на недостатньому рівні практичних навичок у значної частини випускників правничих шкіл України. Представлена стаття здійснює аналіз стану практичної підготовки майбутніх юристів та визначає перспективи розвитку цього питання.

Автором статті сформульовано визначення поняття «юридична практика», під яким пропонується розуміти різновид суспільно-правової діяльності, яка здійснюється уповноваженими на це суб'єктами у процесі правозастосування з метою забезпечення та охорони суб'єктивних прав.

Водночас постає необхідність комплексної підготовки майбутніх юристів, які мають бути готові розв'язувати завдання необхідної складності з основних галузей права, передбачених таксономіями/програмами обов'язкового загальнонаціонального незалежного єдиного фахового випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» та Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за результатами навчання в магістратурі; здобувачі з урахуванням вимог різних правничих професій мають бути достатньо підготовлені для наступного працевлаштування за фахом. Якість практичної підготовки майбутніх юристів також залежить від можливостей підприємств, установ, організацій створювати належні умови та фахово супроводжувати процес проходження практики здобувачами. 3. Якість практичної підготовки юристів також пов'язана із зацікавленістю правничих шкіл у створенні платформ, проведенні різних інтерактивних заходів, що посилюють мотивацію до навчання в межах викладання дисциплін правового спрямування в навчальному закладі. Прикладом таких ініціатив є судові дебати, ігрові судові засідання, Moot-court. Під час участі в таких заходах здобувачі навчаються глибоко досліджувати проблему, правильно складати юридичні документи, глибше розуміти законодавство та аргументувати власну позицію.

Дослідниця робить висновок, згідно з яким до головних проблемних питань практичної підготовки юристів, що впливають на якість юридичної освіти, належить співвідношення змісту, передбаченого Галузевими стандартами вищої освіти за спеціальністю 081 Право першого та другого (магістерського) рівня вищої освіти, з відповідними освітніми програмами та можливостями правничих шкіл їх реалізувати з огляду на необхідність складання здобувачами обов'язкового загальнонаціонального незалежного єдиного фахового випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» та Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за результатами навчання в магістратурі. Якість практичної підготовки юристів також пов'язана із зацікавленістю правничих шкіл у створенні платформ, проведенні різних інтерактивних заходів, що посилюють мотивацію до навчання в межах викладання дисциплін правового спрямування в навчальному закладі. Прикладом таких ініціатив є судові дебати, ігрові судові засідання, Moot-court. Під час участі в таких заходах здобувачі навчаються глибоко досліджувати проблему, правильно складати юридичні документи, глибше розуміти законодавство та аргументувати власну позицію.

Ключові слова: якість юридичної освіти, юридична практика, юридична освіта, практична підготовка юриста.

Zapara S.I. Problems of quality of legal education in the context of the formation of practical competencies in future lawyers

Summary

According to the draft concept of legal education development [the purpose of legal education is the formation of the competencies necessary for understanding the nature and functions of law, the content of theoretical principles (doctrines), principles and basic legal institutions, the application of law, as well as the limits of legal regulation of various public relations. Along with this, a number of difficulties in the formation of such competences in future lawyers arise. Thus, this concept among problems that need to solve the lack of practical skills in a large part of the graduates of the law schools of Ukraine. The presented article analyzes the state of practical training of future lawyers and defines the prospects for the development of this issue.

Taking into account the study, the concept of legal practice, which is in the opinion of the author with a variety of social and legal activity, is formulated, which is carried out by the authorized subjects in the process of enforcement in order to ensure and protect subjective rights. Among the main conclusions of the study should be allocated: 1) the development of a legal state constantly requires attention to the problems of quality of legal education, which directly depends on the properly organized practical training of future lawyers. 2) to the main problematic issues of practical training of lawyers affecting the quality of legal education should include the ratio of content provided by sectoral standards of higher education, specialty 081 right of the first and second (master's) level of higher education, relevant educational programs and opportunities of law schools to realize them with review of the need to compile a compulsory nationwide independent single professional test for learning for learning to obtain a master's degree in the specialty 081 right and a single state qualification examination on the results of training in the magistracy. Often, in higher education institutions there are gaps in the organization of practical training, or a slope of specialized practical training in separate state bodies, which comes out of the features of educational programs. Along with this there is a need for comprehensive training of future lawyers who should be prepared to solve the problem of the necessary complexity of the basic branches of law provided by taxonomies / programs of a compulsory nationwide independent single professional test for learning for learning to obtain a master's degree in the specialty 081 Law And the only state qualification examination on the results of

training in the magistracy liability of the Ministry of Education and Science of Ukraine taking into account the requirements of various legal professions, they must be sufficiently prepared for the next employment in a specialty. The quality of practical training of future lawyers also depends on the capabilities of enterprises, institutions, organizations to create proper conditions and professionally accompanied the process of passing the practice of applicants. 3) The quality of practical training of lawyers is also related to the interest of law schools in the creation of platforms, conducting various interactive measures that exacerbate the motivation to study within the teaching of the disciplines of legal orientation in the educational institution. An example of such initiatives is court debates, game sessions, MOOT-COURT. In such events, the applicants will learn to deeply explore the problem, correctly compile legal documents, to understand the legislation deeper, and argue its own position.

Key words: quality of legal education, legal practice, legal education, practical training of a lawyer.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку юридичної освіти. URL : Концепція розвитку юридичної освіти Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua) (дата звернення: 15.03.2021).
2. Стандартизовані освітні вимірювання 2018 року у вищій юридичній освіті. Єдине фахове вступне випробування та Єдиний вступний іспит. Аналітичне дослідження. Київ : Ваіте, 2019. 122 с.
3. Кельман М.С., Стратонов В.М. Загальна теорія права : підручн. Вид. 6-те, доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.
4. Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права : Учебник. Москва, Юристъ, 2003. 512 с.
5. Петрова Н. Правнича професія / Міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ : Істина, 2010. 488 с.
6. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. URL: Dtorbox – 2. Проект Концепції реформування правничої освіти в Україні – Simplify your life (дата звернення: 15.03.2021).
7. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: Проект Закону від 28.09.2017 № 7147. URL : Офіційний портал Верховної Ради України (rada.gov.ua) (дата звернення: 15.03.2021).
8. USAID Програма «Нове правосуддя». URL : USAID New Justice Program (дата звернення: 15.03.2021).
9. Галузевий стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 Право першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 12.12.2018 р. № 1379. URL: 081-pravo-bakalavr.pdf (mon.gov.ua) (дата звернення: 15.03.2021).
10. Галузевий стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 Право другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 17.08.2020 р. № 1053. URL: 081-pravo-magistr.pdf (mon.gov.ua) (дата звернення: 15.03.2021).
11. Фурман І.М. Член Вищої ради юстиції Андрій Бойко: З 200 правничих вишів треба залишити 20. URL: https://protocol.ua/ua/chlen_vishchoi_radi_yustitsii_andriy_boyko_z_200_praavnichih_vishiv_treba_zalishiti_20/ (дата звернення: 15.03.2021).
12. Чернецька О. Юридична освіта та наука в Україні: нові сучасні виклики. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132275596.pdf> (дата звернення: 15.03.2021).